

УДК 338:658:621

Шалигіна І.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів

Сумського національного аграрного університету

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ТА ДЖЕРЕЛА ЇХ ФОРМУВАННЯ ЯК ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОЇ СФЕРИ

Статтю присвячено теоретичним та практичним аспектам формування та використання фінансових ресурсів підприємств аграрної сфери. Проведено оцінку наукових трактувань авторів та виведено власне тлумачення термінів «фінансові ресурси» та «фінансові ресурси підприємств». Досліджено фінансове забезпечення сільськогосподарських підприємств за рахунок фінансових ресурсів та їх джерел формування.

Ключові слова: фінансові ресурси, фінансові ресурси підприємств, власний капітал, позиковий капітал, залучений капітал, фінансове забезпечення.

Шалигіна И.В. ФИНАНСОВЫЕ РЕСУРСЫ И ИСТОЧНИКИ ИХ ФОРМИРОВАНИЯ КАК ОСНОВНЫЕ ЭЛЕМЕНТЫ ФИНАНСОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ АГРАРНОЙ СФЕРЫ

Статья посвящена теоретическим и практическим аспектам формирования и использования финансовых ресурсов предприятий аграрной сферы. Проведена оценка научных трактовок авторов и выведено собственное определение терминов «финансовые ресурсы» и «финансовые ресурсы предприятий». Исследовано финансовое обеспечение сельскохозяйственных предприятий за счет финансовых ресурсов и источников их формирования.

Ключевые слова: финансовые ресурсы, финансовые ресурсы предприятий, собственный капитал, заемный капитал, вовлеченный капитал, финансовое обеспечение.

Shalyhina I.V. FINANCIAL RESOURCES AND SOURCES OF THEIR FORMATION AS BASIC ELEMENTS OF FINANCIAL MAINTENANCE OF THE ENTERPRISES OF AGRARIAN SPHERE

Article is devoted theoretical and practical aspects of formation and use of financial resources of the enterprises of agrarian sphere. The estimation of scientific treatments of authors is spent and own definition of terms financial resources and financial resources of the enterprises is deduced. Also financial maintenance of the agricultural enterprises at the expense of financial resources and sources of their formation has been investigated.

Keywords: financial resources, financial resources of the enterprises, own capital, the extra capital, the involved capital, financial maintenance.

Постановка проблеми. У гармонійному функціонуванні підприємства значне місце посідають фінансові ресурси, які відіграють важливу роль у розвитку господарської діяльності, відновленні основних фондів, оплаті праці і соціальних заходах, тому їх оптимальна структура формування та ефективне використання постають важливими питаннями під час визначення фінансового забезпечення підприємств аграрної сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування та використання фінансових ресурсів підприємств висвітлюються у працях багатьох українських та зарубіжних економістів-фінансистів. Теоретичні та практичні аспекти формування і використання фінансових ресурсів, наукові підходи до їх класифікації розглядали у своїх працях вітчизняні вчені: І.О. Бланк, М.Д. Білик, І.В. Зятковський, О.Д. Василик, Л.О. Лігоненко, В.М. Опарін, К.В. Павлюк, А.М. Поддєрьогін та ін. Значний внесок у дослідження проблем функціонування фінансових ресурсів підприємств зробили російські та зарубіжні вчені: В.В. Бочаров, В.Г. Белоліпецький, В.В. Ковальов, М.В. Романовський, В.М. Родіонова, В.А. Слепов, Г. Дональдсон, Дж.С. Мілль, Дж. Хірт, Р. Брейлі, Ю. Брігхем, С. Майєрс та ін.

Мета статті полягає у проведенні оцінки існуючих трактувань таких понять, як «фінансові ресурси» та «джерела формування фінансових ресурсів», а також у проведенні оцінки фінансового забезпечення окремих сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. У наукових колах поняття «фінансові ресурси» досі повністю не визначено. Зазначимо деякі підходи до трактування фінансових ресурсів:

І.О. Бланк	Сукупність мобілізованих власних і позикових грошових засобів та їх еквівалентів у формі цільових грошових фондів для забезпечення господарської діяльності в наступному періоді
П.А. Стецюк	Найбільш ліквідні активи, що забезпечують неперервність руху грошових потоків підприємства у процесі реалізації його планів та виконання зобов'язань
Т.В. Гуйда	Сукупність доходів, відрахувань та надходжень, що перебувають у розпорядженні підприємств, організацій та держави і спрямовуються на задоволення суспільних потреб із метою розширення виробництва і зростання матеріального добробуту народу
Л.Д. Буряк	Частина коштів суб'єктів господарювання, яка перебуває в їхньому розпорядженні і спрямовується на виробничий, соціальний розвиток, матеріальне заохочення
Г.Г. Кірейцев	Грошові нагромадження і доходи, які є результатом розподілу та перерозподілу виручки та прибутку
В.В. Буряковський	Грошові засоби, що акумулюються у фондах цільового призначення для здійснення певних витрат
М.Я. Коробов	Фінансові ресурси підприємства – це його власні і позикові грошові фонди цільового призначення, які формуються в процесі розподілу і перерозподілу національного багатства, внутрішнього валового продукту і національного доходу та використовуються у статутних цілях підприємства
В.М. Родіонова	Фінансові ресурси підприємства – це грошові доходи і надходження, які перебувають у розпорядженні суб'єкта господарювання і призначені для виконання фінансових зобов'язань, здійснення затрат із розширеного відтворення і економічного стимулювання працівників

Таблиця 1

Забезпеченість фінансовими ресурсами господарств аграрної сфери

Стаття	2012	2013	2014	Відхилення 2014/2012 (+/-)
ТОВ «За мир» Сумського району Сумської області				
Необоротні активи – всього:	1713,0	2082,0	2734,0	1021,0
Оборотні активи – всього	12438,0	14778,0	16632,0	4194,0
у т.ч. ВЗ	1483,0	1044,0	1080,0	-403,0
Поточні БА	2204,0	2040,0	2125,0	-79,0
Незавершене виробництво	2038,0	2545,0	3342,0	1304,0
Готова продукція	2069,0	2267,0	3756,0	1687,0
Дебіторська заборгованість	4640,0	4105,0	5899,0	1259,0
Грошові кошти	4,0	2777,0	430,0	426,0
ТОВ «Мена-Авангард» Менського району Чернігівської області				
Необоротні активи – всього:	2270,0	10757,0	12782,0	10512,0
Оборотні активи – всього	10069,0	12841,0	17169,0	7100,0
у т.ч. ВЗ	3705,0	6552,0	7600,0	3895,0
Поточні БА	5072,0	4907,0	5626,0	554,0
Незавершене виробництво	524,0	953,0	1191,0	667,0
Готова продукція	37,0	25,0	1405,0	1368,0
Дебіторська заборгованість	452,0	255,0	764,0	312,0
Грошові кошти	208,0	13,0	505,0	297,0
Інші оборотні активи	71,0	136,0	78,0	277,0

Таким чином, можна зазначити власне трактування поняття «фінансові ресурси» як сукупність фондів грошових засобів, що знаходяться в розпорядженні держави, суб'єктів господарювання та населення для виконання власних зобов'язань та задоволення потреб.

Тоді фінансові ресурси підприємств – це сума коштів, спрямованих у необоротні та оборотні активи підприємства за рахунок власних, позичених та залучених джерел, що характеризують його фінансовий потенціал, тобто фінансове забезпечення підприємства для проведення необхідних витрат за мінімального ризику з метою отримання максимального доходу та прибутку. Тому фінансові ресурси поряд з трудовими і матеріальними ресурсами є важливою складовою частиною ресурсної забезпеченості будь-якого суб'єкту господарювання.

Питання фінансування підприємств нерозривно пов'язане із фінансовим забезпеченням. Існуючі трактування даного поняття в науковій літературі є також різноманітними. Зазначимо таке трактування: під фінансовим забезпеченням розуміється взаємозв'язок, взаємозалежність та взаємоузгодженість форм, методів, принципів та умов залучення фінансових ресурсів у грошовий обіг суб'єктів господарювання з метою забезпечення його функціонування та розвитку [2].

На думку В.М. Опаріна [4], В.І. Оспіщева [5], С.І. Юрія, В.М. Федосова [3], фінансове забезпечення – це процес організації фінансування на основі відповідної системи фінансування. Щодо думки такого автору, як О.І. Москаль, то він розглядає дане поняття як сукупність економічних відносин, що виникають із приводу пошуку, залучення й ефективного використання

фінансових ресурсів, а тому його варто тлумачити як «сукупність економічних відносин, що виникають із приводу пошуку, залучення й ефективного

використання фінансових ресурсів та організаційно-управлінських принципів, методів і форм їх впливу на соціально-економічну життєдіяльність, що реалізується через систему фінансування у формах самофінансування, кредитування і безповоротного фінансування з бюджету» [6].

Визначення оптимальної потреби у фінансових ресурсах здійснює значний вплив на ефективне функціонування підприємства. Класифікація фінансових ресурсів дає можливість вибрати правильне співвідношення між власними і позиковими коштами, що сприяє зміцненню його фінансового стану та загального потенціалу [3], тому саме від фінансових ресурсів, їх ефективної структури та джерел формування залежить фінансова забезпеченість діяльності підприємств. Розглянемо забезпеченість фінансовими ресурсами деяких сільськогосподарських підприємств за допомогою табл. 1.

Із табл. 1 видно, що обрані аграрні підприємства майже однаково забезпечені фінансовими ресурсами. Так, ТОВ «За мир» Сумського району Сумської області має співвідношення необоротних та оборотних активів у 2014 р. 2 737,0 тис. грн. до 16 632,0 тис. грн. (14,1% до 85,9% у структурі активів), що свідчить про зовсім нераціональну структуру активів господарства.

Щодо ТОВ «Мена-Авангард» Менського району Чернігівської області, то тут таке співвідношення необоротних та оборотних активів – 12 782,0 тис. грн. та 17 169,0 тис. грн. (42,7% до 57,3% у структурі активів), що свідчить про більш раціональний розподіл активів у балансі.

В обох господарствах вартість фінансових ресурсів зростає протягом періоду дослідження, що можна зазначити як зміцнення їх фінансового забезпечення та фінансового потенціалу для подальшої діяльності. Однак фінансові ресурси в аграрній сфері здебільшого складаються саме з оборотних активів. Останні, своєю чергою, здебільшого складаються з дебіторської заборгованості, готової продукції та незавершеного виробництва, що негативно впливає на якісну фінансову забезпеченість господарств. Тому розглянемо наступний рисунок:

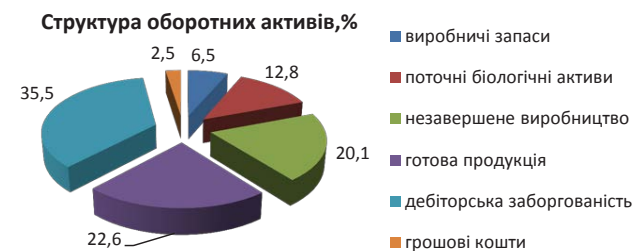

Рис. 1. Структура оборотних активів ТОВ «За мир» Сумського району Сумської області за 2014 р.

З рис. 1 видно, що в 2014 р. найбільшу питому вагу в структурі оборотних активів даного господарства становлять: вартість дебіторської заборгованості – 35,5%, готової продукції – 22,6% та незавершеного виробництва – 20,1%. Даний факт можна відзначити як негативний у діяльності господарства, оскільки знижуються ліквідність, платоспроможність та забезпеченість господарства за рахунок від-

волікання власних коштів із господарського обороту. Також негативним є постійне зростання вартості зазначених статей оборотних активів.

Розглянемо структуру оборотних активів іншого господарства (рис. 2).

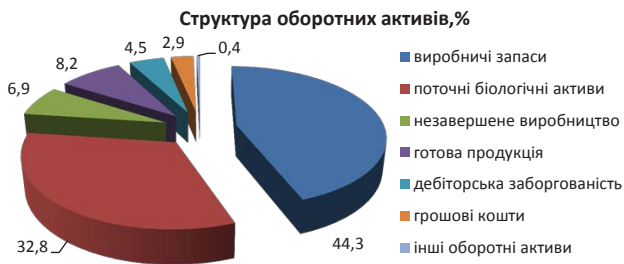

Рис. 2. Структура оборотних активів ТОВ «Мена-Авангард» Менського району Чернігівської області за 2014 р.

Так, у ТОВ «Мена-Авангард» Чернігівської області зовсім інша структура оборотних активів. Найбільша питома вага належить: виробничим запасам – 44,3%, поточним біологічним активам – 32,8% та готовій продукції – 8,2%. У цілому можна зазначити, що господарство має більш раціональну структуру своїх оборотних активів і присутнє менше відволікання власних коштів з обігу та більше фінансове забезпечення.

Негативним для обох товариств можна відзначити наявність в їх фінансових ресурсах значної вартості готової продукції на складі, яка з певних причин не реалізована вчасно. За рахунок цього господарства недоотримають у подальшому певної частки свого прибутку, що негативно вплине на їх забезпечення. Також необхідно повернути в обіг дебіторську заборгованість, яка також негативно впливає на діяльність та забезпеченість обох господарств.

Майже всі підприємства використовують у своїй діяльності для фінансування фінансово-господарської діяльності такі джерела формування фінансових ресурсів, як власний, позиковий грошовий капітал (довгостроковий та короткостроковий) та залучений капітал.

Можна зазначити, що кожне джерело формування активів підприємства може як позитивно, так і негативно впливати на діяльність підприємства. Так, власний капітал та прирівняний до нього характеризується швидкістю залучення у виробничі процеси з метою отримання доходів та прибутку за мінімального ризику. Також він забезпечує фінансову стійкість подальшого розвитку підприємства, зниження ризику настання неплатоспроможності та банкрутства, а також збереження системи управління і контролю з боку його засновників або власників. Залучений та запозичений капітал є обмеженим у використанні, тому що, по-перше, залежить від фінансових можливостей власників, по-друге, наскільки прибутковою та ефективною була діяльність за попередній фінансово-господарський період.

На відміну від власного капіталу позиковий капітал характеризується більш широкими можливостями як по обсягам його залучення, так і більш позитивним впливом на зростання самих активів підприємства. Хоча залучення позикових джерел пов'язане з певними організаційними труднощами, а саме оформленням кредитних угод, наявністю застави або гарантій третіх осіб. Співвідношення власних і позикових джерел у загальному обсязі фінансових ресурсів підприємства свідчить про

структуру капіталу підприємства, яка є однією з найголовніших ознак у проведенні оцінки фінансового стану підприємства.

Склад та структура фінансових ресурсів та джерел їх формування залежать від виду та розміру підприємства, напрямів його діяльності та обсягів виробництва, тому для повної оцінки фінансового забезпечення господарств розглянемо джерела формування їх фінансових ресурсів.

Із табл. 2 видно, що протягом усього періоду дослідження у господарств джерела формування фінансових ресурсів складаються на 70–80% тільки за рахунок власного капіталу. Так, в ТОВ «За мир» Сумського району Сумської області власний капітал у 2014 р. становить 16324,0 тис. грн., що на 7376,0 тис. грн. є більшим за 2012 р., що в структурі джерел займає, відповідно, 84,3% та 63,2%. Тому позитивним можна відзначити зростання питомої ваги власних джерел, яке відбулося за рахунок збільшення суми нерозподіленого прибутку на 7376,0 тис. грн.

Таблиця 2
Забезпеченість джерелами формування фінансових ресурсів

Стаття	2012	2013	2014	Відхилення 2014/2012 (+/-)
ТОВ «За мир» Сумського району Сумської області				
1. Власний капітал	8948,0	11218,0	16324,0	7376,0
Зареєстрований капітал	44,0	44,0	44,0	-
Нерозподілений прибуток	8904,0	11174,0	16280,0	7376,0
2. Довгострокові зобов'язання:	609,0	1092,0	721,0	112,0
Довгострокові кредити	-	-	-	-
Інші довгострокові зобов'язання	565,0	565,0	565,0	-
Цільове фінансування	44,0	527,0	156,0	112,0
3. Поточні зобов'язання	4594,0	45550,0	2321,0	-2273,0
ТОВ «Мена-Авангард» Менського району Чернігівської області				
1. Власний капітал	16042,0	18052,0	22229,0	6187,0
Зареєстрований (пайовий) капітал	4284,0	4284,0	3743,0	-541,0
Додатковий капітал	-	10696,0	11237,0	11237,0
Нерозподілений прибуток	153,0	3072,0	7249,0	7096,0
2. Довгострокові зобов'язання:	1028,0	816,0	539,0	-489,0
Довгострокові кредити	651,0	286,0	420,0	-231,0
Інші довгострокові зобов'язання	377,0	530,0	119,0	-258,0
3. Поточні зобов'язання	830,0	4730,0	7183,0	6353,0

Зареєстрований статутний капітал є незначним і залишається незмінним у розмірі 44,0 тис. грн. Інших видів власного капіталу у товариства не має. Довгострокові зобов'язання також зростають на 112,0 тис. грн., які складаються з інших довгострокових зобов'язань у розмірі 565,0 тис. грн. та

цільового фінансування – 156,0 тис. грн. Відповідно, другий розділ зростає за рахунок саме позитивного збільшення цільового фінансування. Щодо поточних зобов'язань, то їх розмір позитивно зменшується на 2273,0 тис. грн. і становить 2321 тис. грн. відносно 4594,0 тис. грн. у базисному році.

Інша ж ситуація із джерелами фінансових ресурсів у ТОВ «Мена-Авангард» Менського району Чернігівської області. Власні джерела господарства в 2014 р. також позитивно збільшуються на 6187,0 тис. грн. і становлять 22229,0 тис. грн., що на 6187,0 тис. грн. більше, ніж у 2012 р. Питома вага власного капіталу становить 75,0%, однак є негативне її зменшення на 13,0% відносно базисного року за рахунок зменшення пайового капіталу на 541,0 тис. грн. Також зростає сума нерозподіленого прибутку, і в 2013 р. у товариство було вкладено 10696,0 тис. грн. додаткового капіталу, який у 2014 р. вже становив 11237,0 тис. грн. Довгострокові зобов'язання зменшилися на 489,0 тис. грн., що було за рахунок розміру довгострокових кредитів та інших довгострокових зобов'язань. Негативним можна відзначити зростання поточних зобов'язань на 6353,0 тис. грн.

Наочно структуру джерел фінансових ресурсів господарств можна зазначити графічно за допомогою рис. 3:

Рис. 3. Структура джерел фінансових ресурсів господарств за 2014 р.

У даних сільськогосподарських підприємств джерела формування їх фінансових ресурсів на 75–85% складаються із власного капіталу, 10–25% – із поточних зобов'язань та 2–3% – із довгострокових

зобов'язань. Раніше майже кожне підприємство, особливо аграрної сфери, створювало для себе резервний фонд (капітал) у розмірі 20–30% від отриманого прибутку для використання при будь-якому форс-мажорі (стихійні лиха, пошкодження врожаїв, хворобі тварин тощо). Зараз власники підприємств вважають за доцільне зберігати отримані доходи тільки у нерозподіленому прибутку, що є нераціональним і неефективним використанням отриманого прибутку, тому що він повинен постійно працювати і приносити додаткові доходи за рахунок інвестування у власне виробництво та розвиток підприємства, частково – давати соціальну та матеріальну підтримку працівникам, а також це є можливість отримувати доходи через фінансовий ринок.

Висновки. Основними чинниками, які негативно впливають на стан і фінансове забезпечення підприємств аграрної сфери, є:

- моральне й фізичне старіння сільськогосподарської техніки;
- падіння ступеню забезпеченості активної частини основних засобів, яка з кожним роком зменшується, та низький рівень стану матеріально-технічної бази (великий ступінь зносу, низький коефіцієнт технічної готовності);
- великі залишки готової нереалізованої продукції (через втрату ринків збуту, у т. ч. у зоні АТО та Криму);
- наявність значних сум дебіторської заборгованості через погіршення платоспроможності контрагентів;
- нераціональна структура фінансових ресурсів та їх джерел;
- неефективне використання отриманого прибутку за рахунок його переведення у нерозподілений прибуток.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Зятковська Л.І. Методологічні засади фінансового забезпечення підприємств / Л.І. Зятковська // Фінанси України. – 2007. – № 6. – С. 148–155.
2. Супрун О.О. Наукові підходи трактування сутності фінансування / О.О. Супрун // Young Scientist. – 2014. – № 12 (15). – С. 121–125.
3. Теорія фінансів: [підручник] / П.І. Юхименко, В.М. Федосов, Л.Л. Лазебник [та ін.]; за ред. проф. В.М. Федосова, С.І. Юрія. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 576 с.
4. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): [навч. посіб.] / В.М. Опарін; 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2002. – 240 с.
5. Фінанси: [навч. посіб.] / О.Г. Близнюк, Л.І. Ланкова, В.І. Оспіщев [та ін.]; за ред. І.В. Оспіщева. – К.: Знання, 2006. – 415 с.
6. Москаль О.І. Фінансове забезпечення розвитку агропромислового виробництва регіону (на матеріалах Чернівецької області): автореф. дис. ... канд. екон. наук / О.І. Москаль. – К., 2001. – 16 с.